

TOETSEN EN TESTEN (Bron: ZORG PRIMAIR, 2007, nummer 5)

Jos Haartmans

Intro

In scholen worden met regelmaat leerlingen onderzocht door leerkrachten, remedial teachers en intern begeleiders. Ze vertellen tijdens oudergesprekken aan de ouders dat ze hun kind getest hebben. In deze bijdrage wordt stil gestaan bij dit fenomeen.

Voorbeelden

“Ik heb Peter getest en hij scoort een D bij technisch lezen” zegt de leerkracht tijdens het 10-minutengesprek. De mededeling is echter onjuist. De leerkracht heeft Peter niet getest maar getoetst. Toetsen is het objectief meten van schoolvorderingen; het gaat dan om technisch en begrijpend lezen, spellen van woorden en zinnen en automatiserend, technisch en inzichtelijk rekenen.

“Ik heb Peter getest met ons kind-volg-systeem”... “met de SEO-kaart”... en “hij is faalangstig”... ” hij heeft een negatief zelfbeeld”... Deze uitspraken zijn onjuist.

Leerkrachten spreken over het testen van de sociaal-emotionele ontwikkeling. Ook deze uitspraak is onjuist. Ze kunnen hooguit aspecten van de persoonlijkheid zoals emoties en gedrag signaleren.

Toetsen en Testen

Intelligentie (intellectueel probleem oplossend theoretisch en sociaal vermogen), persoonlijkheid (zelfbeeld, motivatie, angsten, etc.), specifieke syndromen (bijvoorbeeld ADHD, autismespectrum), leerstoornissen (dyslexie, dyscalculie, NLD) kunnen eveneens getest worden maar niet door leerkrachten. Zij kunnen hooguit aspecten signaleren.

Leerkrachten kunnen alleen maar toetsen. Daarvoor dienen ze kennis en vaardigheid te hebben verworven in de meetpretentie, de afname en de scoring van de toets en interpretatie van de resultaten.

Toetsen is gemakkelijker, minder arbeidsintensief en goedkoper dan testen. Testen is complexer, vrij arbeidsintensief en duur. Testen worden uitgevoerd wordt door academisch geschoolde gedragswetenschappers met diagnostische aantekening. In leerstoornissen gespecialiseerde gedragswetenschappers toetsen ook maar verrichten daarnaast vaak (althans dat wordt wel geacht) foutenanalyses. Testen worden gebruikt in diagnostische procedures waarin beslissingen worden genomen door psychodiagnostisch bevoegden.

De COTAN

In Nederland is er de Commissie Testaangelegenheden Nederland (COTAN). Deze adviseert op het gebied van test- en toetsgebruik. De COTAN kijkt kritisch naar testcriteria, testmateriaal, gebruikershandleidingen, betrouwbaarheid, normering en validiteit. Test- en toetsmateriaal moet betrouwbaar, genormeerd en valide zijn.

Betrouwbaarheid: aan tests (en toetsen) die gebruikt worden voor belangrijke beslissingen op individueel niveau worden hoge eisen gesteld aan de betrouwbaarheid. Als de betrouwbaarheid lager is dan .80, bijvoorbeeld .75 gaat men er vanuit dat de test nuttige informatie kan opleveren maar dan is een combinatie met andere instrumenten gewenst. Een waarde van .80 wordt doorgaans beoordeeld als 'voldoende', een waarde van .90 of hoger wordt beoordeeld als 'goed'.

Normering: er moet sprake zijn van een representatieve normgroep van voldoende omvang. Vragen als 'Hoe scoort de onderzochte t.o.v. andere leeftijdgenoten?' en 'Is deze score van deze Nederlandse jongen vergelijkbaar met de score van een Turkse leeftijdgenoot?' zijn dan bijvoorbeeld belangrijk. Bij tests die de beoordeling 'voldoende' krijgen bedraagt de normgroep 300 tot 400 personen en 'goed' bij meer dan 400 personen.

Validiteit: de begripsvaliditeit geeft aan of de test meet wat gepretendeerd wordt te meten m.a.w. meet de test het begrip, of slechts gedeeltelijk of mogelijk zelfs iets anders? De criteriumvaliditeit geeft aan of de test een goede voorspeller is van niet-testgedrag, bijvoorbeeld als men op grond van intelligentiescores/analyses een voorspelling geeft voor schoolresultaten of voor sociaal functioneren.

Psychologen en hun werkwijzen

Veel psychologen zijn geregistreerd bij het Nederlands Instituut van Psychologen (NIP). Ze houden zich o.a. bezig met diagnostiek (eenvoudig gezegd "het nemen van beslissingen op grond van het inzetten van testmateriaal"). NIP-Psychologen behoren te werken volgens een zgn. "Standaard" en "Beroepscode". Dat houdt grofweg in dat ze volgens procedures en gebruik makend van goed materiaal te werk moeten gaan. Ze zijn ook verplicht op een bepaalde manier te rapporteren. Ze dienen o.a. de cliënt inzage te geven in hun registratie(s), hun bevoegdheden maar ook in de rapportage van het onderzoek. Ze zijn verplicht de cliënt die vraagtekens heeft bij het onderzoek en/of zich niet kan vinden in de werkwijze en/of uitslag in de gelegenheid te stellen een rapport te blokkeren.

Psychologen dienen vanuit hun beroepsvereniging te werken met test- en toetsmateriaal dat voldoet aan de COTAN-criteria. Dit houdt in dat

wanneer een instrument op de bovengenoemde criteria één onvoldoende scoort de psycholoog gewaarschuwd is. Voor de onervaren psycholoog betekent dit “U wordt geadviseerd het instrument niet te gebruiken”. Voor de ervaren psycholoog betekent dit “U dient zeer voorzichtig te zijn met het trekken van conclusies”. Voor beiden betekent het dat het beter is een andere test/toets in te zetten. Ook zijn er standaarden voor te besteden tijd voor onderzoeken en deze lopen van 8 uur minimaal tot ongeveer 20 uur maximaal.

Leerkrachten en hun werkwijzen

In de scholen wordt zoals gezegd veel getoetst maar zoals uit bovenstaande blijkt ook “getest”. Echter, de schoolprocedures vergen zeker niet zo veel tijd als de psychologische procedures. Een schoolvorderingenonderzoek (didactisch onderzoek) varieert van een kwartier tot ongeveer één uur. Dat is afhankelijk van de hoeveelheid en soorten toetsen die worden afgenomen. Bekende schooltoetsen zijn de CITO-LVS-toetsen en de DLE-LVS-toetsen. De toetsen die gebruikt worden zijn doorgaans ook door de COTAN beoordeeld en een deel daarvan voldoet aan de criteria. De didactische onderzoeksprocedures voldoen in grote lijnen wel aan de gestelde eisen.

Als we het over “de sociaal-emotionele ontwikkeling” hebben, dus “het testen” dan komen we in een grijs gebied terecht. Leerkrachten doen uitspraken over psychologische constructen op grond van eigen observaties en/of gebruik van ondeugdelijk materiaal.

In veel verslagen van leerkrachten worden beweringen geschreven als “Negatief zelfbeeld”, “Faalangst”, “Slechte motivatie” maar ook “Kenmerken van ADHD”, “Autistische trekjes” etc. In de leerlingvolgsystemen voor gedrag treffen we filmische observaties aan, zelf in elkaar geknutselde of door onderwijsbegeleiders gefabriceerde knip- en plaklijstjes.

Rapporten

Leerkrachten geven uitdrukkelijk aan dat ze slechts signaleren. Dit is niet helemaal juist. Er is niets tegen signaleren met “doe-het-zelf-lijstjes” of ander “commercieel spul” (Ofschoon het niet mijn persoonlijke voorkeur heeft). Maar het gaat doorgaans verder dan een notitie in het “SEO-LVS”. Wanneer de gegevens van “zorgleerlingen” uiteindelijk bij een commissie (PCL, CvI) terecht komen zien we dat in het onderwijskundig rapport een kruisje bij “Emotionele Instabiliteit” gezet is of dat bij de vragen “Wat is de sociaal-emotionele problematiek? Hoe is de Motivatie? Hoe is het gedrag?” weer dezelfde beweringen staan en dat de verslagen heel vaak als bijlagen toegevoegd zijn.

Daar waar psychologen hun rapporten volgens strenge standaarden en beroepscode op papier moeten zetten en hun diagnose moeten verantwoorden zien we leerkrachten op een geheel eigen wijze “deskundologie” bedrijven. Het lijkt alsof er een nieuwe beroepsgroep van “psychologelaren” gaat ontstaan. Deze ontwikkeling is onwenselijk.

Besluit

Het zou een goede zaak zijn als de onderwijsinspectie net als bij de didactische toetsen kritischer gaat kijken naar de betrouwbaarheid van de “sociaal-emotionele” leerlingvolgsystemen en de werkwijzen in de beoordelingsprocedures van leerlinggedrag. Een goede stap in de wenselijke richting zou zijn wanneer scholen door de onderwijsinspectie dringend geadviseerd worden beter materiaal in te zetten. Daarvoor zou nascholing gevolgd moeten worden en signaleringsprocedures zouden periodiek (dus niet continu) ondersteund moeten worden door een diagnostisch bevoegd psycholoog van de onderwijsbegeleidingsdienst of van het samenwerkingsverband of door een extern ingehuurde.

Jos Haartmans is geregistreerd Klinisch Psycholoog BIG, Kinder- & Jeugdpsycholoog Specialist NIP en Supervisor Basisaantekening Psychodiagnostiek NIP.

Internet: www.pobos.nl